

temelje umetniške republike, vprašanje najbližje bodočnosti. Najbolj vidno je to prodiranje v razstavah severnih narodov, manj opazno pri Romanih. Novo stremljenje gre za iskrenostjo in jasnostjo, gre za neokrnjenim izrazom višje resnice, ne za varljivim videzom življenskih oblik. Komaj par let nas še loči, da bo zmaga tega novega, produševljenega realizma popolna.

IZ SVETOVNE KNJIŽEVNOSTI

Miran Jarc: Marcel Proust

Pisatelj najbolj svojevrstnega kova, posebnost in svojstvenjak, oblikovalec, ki je postal najznačilnejši glasnik moderne francoske književnosti. Ob njegovi smrti, ki je petdesetletnika doletela leta 1922., se je raznesel njegov sloves daleč naokoli, čeprav je že za svojega tihega snovanja in delovanja, ki se mu je v dolgoletni bolezni še strastneje predal, vzbujal pozornost in pritegnil nase krog slovitih prijateljev in tovarišev. Proust je iz vrste onih pisateljev, ki niso žarometi dneva in ki se za njimi ne vleče reka posnemovalcev in navduševalcev, temveč je iz rodu Stendhalov, Balzacov, Flaubertev, ki so v samoti in tišini gradili svoje večne spomenike. Piramida, ki jo je ostavilo njegovo življenje, je velika mojstrovina «Iskanje izgubljenega časa» (A la Recherche du temps perdu), ki jo tvorijo romani «Pri Swannovih» (I.), «V senci mladih deklic» (II.), «Guermantesovi» (III., IV.), «Sodoma in Gomora» (V., VI., VII.), priključivši epilog: «Najdeni čas» (Le temps retrouvé). Ta obširna epopeja je izraz tipičnega zapadnjaka, skrajno tenkočutnega kultiviranca. Bistveni motiv je «iskanje izgubljenega časa» — specifično latinski motiv, beg pred anarhizmom življenja v lirizem meščanstva, beg pred kaosom v geometrijo dekorativnosti in v kult lepote. To značilnost romanstva, ki jo lahko zasledujemo od Baudelaireja dalje vse do J. Romainsa in Ch. Vildraca, je najdovršneje izrazil Proust, ki je s tem podaril francoski in svetovni književnosti nekaj trajnih vrednot, kot so jih podarili vsi veliki pesniki. «Iskanje izgubljenega časa» je mojstrovina v slogu retrospektivnih memoarov, ki so v francoski literaturi tako pogosti pojav, memoari, v katerih pred nami oživi pester in blesteč svet najvišje razvitega meščanstva in plemišva, v vseh potankostih in značilnostih, prikazan s čudovito sugestivnostjo oblike. To je ogromna slika, na kateri je vsaka črta plod mravljično podrobnega opazovanja in razčlenjevanja, in niso neopravičeno imenovali Proustovo analizo drobnogledje, njegovo pripovedovanje, ki ga prekinjajo zavite zaseke in vijugaste vmesne opazke, pa namembno počasnjevanje (ralentissement). Njegove knjige so potopisi romanja po pokrajinah spomina, potanko in drobno proučevanje botanika, ostrorezno opisovanje psihologa, ki ume ujeti tudi podzavestno razgibanost in najmotnejšo slutvenost civiliziranega zapadnjaka. Svet mu je projekcija zagonetnih plapolanj, čuvstev, vznemirjenj, hrepenenj, bolesti in radosti. Ljudje so mu statična bitja kot rastline, ki jih pasivnost varuje pred vsako dramatičnostjo. V Proustu je našel svojevrstno obliko tudi osnovni problem evropske faustovske in donhuanske erotične periode, njegov erotizem ni germansko razdirljiv (Faust!), ni slovansko anarhičen (kot pri Dostojevskem), temveč latinsko spokojen, ubran, lepoten, ne zavajajoč v smrt, ampak v lirizem. Vsebinsko je najznačilnejše Proustovo prikazovanje nastajanja

čuvstev, njih rast v strast, ki človeka zaslužni in pretvori, pa spet pobledi, usahne in izhlapi. Miljejno: v razkošnih salonih skrajno rafinirane izoblikovanosti. Idejno: nevarno prelivanje sveta materije in sveta duhovnosti, čvstvenjaštva in razumarstva, forme in razkrajanja, vendar se razplet ne izvrši v dramatičnem zaključku, temveč v lepotnem nastroju. Oblomovščina lepega videza.

Slogovno je Proust strugar odtenkov, deskriptivni rezbar, ki sestavlja slikovite psihološke relacije z muzikalnim lirizmom, kjer igrajo važno vlogo asocijacije in erotične avtosugestivnosti (Freud!), konstruktiven razvijatelj dejanja, dekorativen in estetski. Najneznatnejše podrobnosti abstraktnih nastrojev orisuje z asocijativnimi analogijami iz glasbe in slikarstva. Zato ga uživaš in podoživljaš le, če si prav tako kot on domač v kulturni, umetnostni, glasbeni in literarni zgodovini. Zato je njegova dikcija tako zapletena, da se na glavni stavek, ki ga komaj najdeš, nizajo odvisniki z večnimi «qui» in so parenteze običajnost, le. da čim ostreje osvetlijo predmet, ki nam ga pisatelj privede mikroskopično blizu, da ga doživimo izredno svojstveno.

Za primer Proustove proze sem poslovenil odlomek iz romana «Pri Guermantesovih», ki vsebuje vse značilnosti in posebnosti pisateljevega sloga in je tudi vsebinsko pretresljiv po življenski resničnosti, s katero je Proust prikazal prizore, ki se odigravajo ob umiranju človeka.

Viri: La nouv. revue française. 1923. Spominski zbornik razprav in člankov o Proustu. — Les nouv. littéraires (posamezne številke l. 1923 do 1925). — M. Krleža: O Marcelu Prustu (v «Obzoru»).

Marcel Proust: Smrt moje stare matere

(Odlomek iz drugega dela romana «Le côté de Guermantes».)

Nekaj dni pozneje me je mati sredi noči vzbudila iz sna. — «Ne zameri, da sem te predramila,» mi je dejala z nežno skrbnostjo, ki jo napram še tako malim neprijetnostim bližnjega očitujejo ljudje, kadar jih duši težka boleost.

«Saj nisem spal,» sem ji odvrnil, ko sem se vzdramil. Govoril sem resnico. Prebujenje nas močno izpremeni, ne toliko zato, ker nas povede spet v svetlo življenje zavesti, temveč, ker nam uniči spomin na nekam pritajeno sijajino, kjer je počival naš duh kakor na opalnem dnu vodá. Napol zastrte misli, po katerih smo še malo prej pluli, so nas dovolj razgibale, da smo jih mogli še smatrati kot bedenje. Toda prebujenja trčijo tedaj ob križanje spomina. Trenutek kesneje jih smatramo za spanje, ker se jih ne spominjamo več. Bleščéča zvezda, ki zasije in tik ob prebujenju razsvetli spavaču ves njegov sen, ga za nekaj sekund preveri, da to ni bilo spanje, temveč bedenje, — ta utrinek, ki s svojo bleščobo odnaša varljivo bitnost pa tudi znake sna, izvabi prebujajočemu se vzklik: «Spal sem.»

Iz bojazni, da mi ne bi morda storila kaj hudega, me je mati nežno vprašala, ali se ne bi preveč utrudil, če bi vstal, in me je pobožala po rokah: